

HE LLEGIT
NO SÉ ON

EVA
PIQUER

Això d'anar-nos morint

Sempre ens sembla que encara tindrem temps de fer segons què, però l'única certesa és que el temps sempre guanya

La mort potser fa menys por que el procés de veure-la venir

“La mort em fa por”, diu un dels dos interlocutors d'una conversa –imaginària o real– transcrita per Josep Maria Espinàs en un dels textos de *La vella capitana* (La Campana, 2016). L'altre argumenta que el moment de la mort no li pot fer por perquè dura un instant, no hi ha temps d'espantar-se. “El que et pot fer por és anar morint”, matisa.

“Els pares no es moren un dia –observa Albert Om en el llibre *El dia que vaig marxar* (Univers, 2021)–. Se't van morint. Van deixar de ser els que eren. I tu fas petits dols, a l'espera del dol final”. El seu pare es va començar a morir quan van arribar la sordesa i la resistència a col·locar-se audiòfons. I es va seguir morint el dia que va preguntar a la seva dona on era la seva dona, o el dia que s'entestava a pensar que feia vuitanta anys en lloc de vuitanta-vuit. I es va morir del tot el juny del 2018, onze mesos abans que la seva esposa, per bé que la demència l'havia dut a preguntar-li (ella a ella) quin dia s'havia mort (ella): “Diguem-ho, sisplau, que a les botigues d'aquí Taradell m'ho pregunten i jo no sé què dir ni quin paper fer”. Tampoc entenia que ningú li hagués donat el condol.

El poeta Joan Margarit sabia que s'anava morint, sentia que els seus morts li donaven la benvinguda. Desnat pels metges (ell en diu *desahuciat* en un dels poemes, i els editors han optat per deixar-ho així), es dedicava a escoltar música clàssica i a escriure versos de comiat: “Des d'avui escric protegit i envoltat / per tant de temps tots junts. Me

JOSEP MARIA ESPINÀS

FERRAN FORNÉ

n'aniré estimant-vos. / I alguna cosa meva intentarà tornar”. Sentia encara desig de viure, però era ben conscient que se li estava fent fosc per sempre: “Per primera vegada, com una veritat, / he sentit que el meu temps ja s'estava acabant. / Cap dels dos no ha oblidat quina brutal barreja / d'alegria duríssima i tristor sense límits / ha estat la nostra vida”. S'adreça a la seva dona, Mari-ona Ribalta, la Raquel dels poemes. La que li va fer costat mentre ell s'anava morint i anava perfilant aquest poemari pòstum, tot just publicat: *Animal de bosc* (Proa, 2021). “Paro la taula aquí / i sento l'alegria d'enfosquir-me / com les vinyes després de la verema”.

Viure és anar-se morint. Tots ens comencem a morir el dia que naixem. Però quan es mor un dels nostres, ens fa l'efecte que recorrem el camí contrari: aquella persona ja no es pot morir –és

l'únic alleujament entre tant dolor– i nosaltres tard o d'hora renaxerem una mica. Potser. “Després de l'enterrament, podrem començar a curar-nos”, va dir la mare de l'autora nigeriana Chimamanda Ngozi Adichie, mentre maldava per obtenir una data en ferm per poder fer el funeral del marit (la pandèmia i el tancament d'aeroports ho van fer tot encara més difícil). Grace Adichie parlava de començar a curar-se sense sospitar que li faltaven vuit mesos i tres setmanes per morir-se ella. Al final del llibre *Sobre el dol* (Fanbooks, 2021), Chimamanda Ngozi Adichie diu que escriu sobre el pare en passat i que no s'ho pot creure. En endavant també s'haurà de referir a la mare en passat, i tampoc s'ho podrà creure.

El temps ens dona peixet perquè sap que té la victòria garantida

“Ja fa anys que camino de bracet amb vostè, senyor Temps –escriu Josep M. Espinàs–. Des que era ben petit. Però aleshores no me n'adonava. Ara vostè vol anar més de pressa que jo, me n'adono, i he de dir-li que no m'ho esperava. Fins i tot quan m'aturo a mirar qualsevol cosa, vostè continua endavant”. El temps se'ns imposa a l'esprint final.

“El nostre pare era creient, però jo, el fill gran, no”, explica Espinàs. El dia de l'enterrament patern, es va trobar dient una cosa que no havia previst: “Em penso que al nostre pare li hauria agradat que ara es resés un paretó”. Així ho van fer. I després de l'amén van començar a anar Montjuïc avall, memòria avall. Vida avall. ♦♦

MINÚCIES
JORDI LLOVET

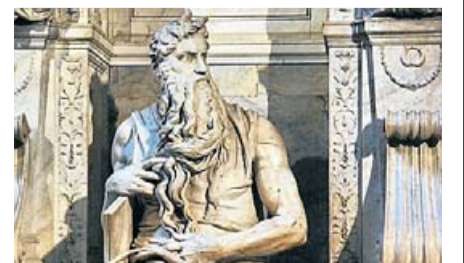
¿Moisès era un cornut?

Tothom deu recordar que el *Moisès* de Miquel Àngel, exhibit a San Pietro in Vincoli, a Roma, porta dues banyes al front. ¿És que Moisès era un cornut –és a dir, aquell que pateix adulteri per part de la muller legítima–? Això no té cap versemblança.

La cosa ve del llarg recorregut de la Bíblia dels jueus entre les llengües semítiques, és a dir, de les diverses llengües a través de les quals ens ha arribat aquesta suma de llibres. No conec les versions llatines anteriors a la de sant Jeroni (la dita Vulgata); tampoc no tinc a mà la traducció de la Bíblia en llengua grega, dita d'Alexandria o dels Setanta, però la de Jeroni va caure en un error –en una colla, de fet– que resulta del tot inversemblant. A l'original hebreu es diu que Moisès, quan va baixar del mont Sinaí, presentava una cara “resplendent” o “amb una pell radiant”, és a dir, que fa llum, no que porta banyes.

Jeroni, en llegir la paraula hebrea corresponent, per manca de vocals va entendre *keren* (*banya*) en comptes de *karan*, derivat de *keren* i que vol dir *raig de llum* en aquella llengua. I així ho va escriure en la seva traducció llatina: “*Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam...*” Això no va durar gaire –però és el que van llegir Miquel Àngel i els seus contemporanis–, perquè la Bíblia de Cipriano de Valera ja diu, encara que sigui amb una sintaxi incorrecta: “*Y veían los hijos de Israel el rostro de Moisés, que la tez de su rostro era resplandeciente...*” (Èxode, 34,35). I, com és natural, quasi totes les bibles posteriors al segle XVI ja no parlen d'un Moisès “cornut”, sinó de “pell radiant” o “que irradia llum”. Així, la Bíblia de Jerusalem, que posseeix autoritat: “*Los israelitas veían entonces que el rostro de Moisés irradiava*”, i la recent Bíblia Catalana Interconfessional diu: “Els israelites contemplaven com resplendia la seva cara”. També, com no podia ser d'altra manera, diu això *The Jewish Study Bible*, Oxford, 1999: “*The Israelites would see how radiant the skin of Mose's face was*”, amb una nota al marge que explica el malentès en què va caure Jeroni i, per culpa de la seva versió llatina, Miquel Àngel.

Aquesta confusió va tenir una altra conseqüència. Si mireu un dels gravats que Dürer va dedicar a la figura de sant Jeroni, veureu que a la seva habitació hi penja, d'una biga, una carabassa i unes banyes potser de cérvol: és una al·legoria, altra vegada relativa a les suposades banyes de Moisès, equivalència de la llum, i no cap altra cosa, que li sortia del rostre si fem cas a l'original hebreu de la Bíblia. ♦♦

WIKIPEDIA

AIXÒ NO CAL DIR-HO

A la cultura de la Transició almenys hi havia cultura

JAVIER
PÉREZ
ANDÚJAR

Els qui defensen més actualment que la Transició va ser una enganyifa són els mateixos que aleshores van enganyar a tothom, els mateixos que van fer el pas d'una silenciosa connivència amb la dictadura a l'usdefruit de la democràcia. I els seus hereus també, no en qualitat de descendents físics, sinó com a hereus econòmics, i hereus abans de res dels privilegis de tota situació de poder. Perquè la gent que va participar en la transició política amb el seu compromís, la seva clandestinitat prèvia, patint el risc de les pallisses al carrer per part dels ultres, de perdre la feina o de veure's discriminat pel seu intent de crear els primers comitès d'empresa..., tota aquesta sorra menuda –que és la que va fer avançar en aquells anys–, tot aquest grup d'homes i de dones, avis i àvies amb la guerra en-

ganxada a cada paraula i joves feliços de sentir-se idealistes, tot aquest personal s'ho creia i no enganyava a ningú.

I és a ells a qui devem tot allò que els temps posteriors han tingut de societat millor i més democràtica, com per exemple disposar d'una sanitat, una escola o una biblioteca públiques a prop de casa. És a dir, tot el que ja fa temps que s'han carregat molts dels que ara es queixen del tongo de la Transició (període que maleeixen igual que una estranya xacra arribada d'antuvi i sota la qual es recreen mostrant-se com a les seves innocents i indignades víctimes). És així mateix tot el que com a societat hem perdut per panxacontents, inoperants i per falta de compareixença.

He tornat a sentir tot això llegint un antic llibre de memòries del periodista Javier Alfaya, titulat *Crònica de los años perdidos* (Temas de Hoy, 2003). Avui en diem periodisme cultural, però al seu moment era cultura que es manifestava a través del periodisme. La cultura no era un camp sinó un estat de l'ànima (per dir-ho en romàntic); millor encara, era una de les parts principals de la qual està feta cada persona. La cultura formava part de l'ésser humà com l'aigua compon el 65% del nostre cos. Quan va sortir aquest llibre, es tractava del testimoni d'una persona de 64 anys que deia la seva experiència del tardofranquisme. Llegit avui, és una explicació del que som ara. Els llibres es transformen en diamants ensorrats sota la història. ♦♦